

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336.1

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.18381865>

**Регулювання міжбюджетних відносин в Україні в умовах децентралізації
та трансформації міжурядових фінансів**

Кладницька Тетяна Анатоліївна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри обліку та фінансів,

Університет економіки і підприємництва,

вул. Героїв Майдану, 13, Хмельницький, Україна, 29000

<https://orcid.org/0000-0003-4216-6431>

Волошанюк Наталя Володимирівна

кандидат економічних наук, доцент,

викладач фінансових дисциплін,

Фаховий коледж економіки і технологій

Державного університету економіки і технологій,

вул. Караманиць Федора, 37а, Кривий Ріг, Дніпропетровська обл., Україна

50096, <https://orcid.org/0000-0002-3436-2400>

Цюпа Оксана Петрівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри фінансів,

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника,

вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, Україна, 76018

<https://orcid.org/0000-0002-6751-8838>

Прийнято: 11.01.2026 | Опубліковано: 26.01.2026

Анотація: В сучасних умовах система міжбюджетних відносин в нашій державі знаходиться на критичній стадії переходу від невідкладного антикризового управління до програмно-цільового планування. Децентралізаційна реформа нині наражається на виклики розбалансованого відновлення територій та потребою у переоцінці горизонтального вирівнювання. Євроінтеграційне спрямування України визначає потребу у продовженні реформування бюджетної системи в контексті посилення місцевого самоврядування з розширенням їхньої фінансової незалежності при розв'язанні пріоритетних завдань місцевого та територіального розвитку. Це все вимагає формування механізму формування міжбюджетних відносин, який зумів забезпечити інтереси публічних органів влади. За його допомогою органи центральної влади будуть мати змогу забезпечити сприятливі передумови для посилення територіального потенціалу, покращення рівень ділової активності та суспільний добробут. Мета статті полягає у розкритті регулювання міжбюджетних відносин в Україні в умовах децентралізації та трансформації міжурядових фінансів. **Методологія дослідження** ґрунтується на використанні таких методів: аналізу і синтезу, індукції і дедукції, системному і комплексному підході, графічний метод та метод узагальнення. **Результати дослідження.** Розкрито особливості розвитку міжбюджетних відносин в Україні в сучасних умовах. Проаналізовано показники фінансової спроможності територіальних громад в Україні. Наведено напрями подальшого розвитку міжбюджетних відносин в Україні. **Висновки.** Міжбюджетні відносини в Україні в умовах децентралізації та трансформації міжурядових фінансів є важливим механізмом стимулювання місцевого розвитку. Однак сучасний розвиток міжбюджетних відносин формувався під впливом безпекових факторів, що загостило потребу у поєднанні принципів незалежності територіальних громад із суворим державним наглядом за використанням ресурсів. З'ясовано, що фінансовій

спроможності територіальних громад притаманна суттєвий дисбаланс. Попри те, що децентралізаційна реформа надала територіальним громадам суттєві повноваження, на можливість виконувати їх без зовнішнього фінансування впливає географічне розташування та чисельність платників податків. Чимало територіальних громад в Україні на даний час має доволі низький рівень податкоспроможності, що пов'язано з нерівномірним розміщенням виробничих потужностей та міграцією, що вимагає переоцінки підходів до зарахування податку на доходи фізичних осіб та розширення місцевих податків і зборів. Перспективи подальших досліджень повинні включати розробку нових механізмів міжбюджетних відносин на основі цифровізації із використанням найкращого закордонного досвіду.

Ключові слова: міжбюджетні відносини, бюджетні трансферти, бюджетне вирівнювання, фінансова спроможність, податкоспроможність територій.

Regulation of intergovernmental relations in Ukraine in the context of decentralization and transformation of intergovernmental finances

Kladnytska Tetiana

Candidate of Economic Sciences, Docent,
Associate Professor of the Department of Accounting and Finance,
University of Economics and Entrepreneurship,
13 Heroes of Maidan Str., Khmelnytskyi, Ukraine, 29000

<https://orcid.org/0000-0003-4216-6431>

Voloshaniuk Natalia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Teacher Of Financial Disciplines,
Professional College of Economics and Technology of

State University of Economics and Technology,
37a Karamanits Fedora Str., Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, 50096

<https://orcid.org/0000-0002-3436-2400>

Tsiupa Oksana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Finance,
Vasyl Stefanyk Carpathian National University,
57 Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, Ukraine, 76018

<https://orcid.org/0000-0002-6751-8838>

Abstract: In modern conditions, the system of interbudgetary relations in our country is at a critical stage of transition from urgent anti-crisis management to program-targeted planning. Decentralization reform today faces the challenges of unbalanced restoration of territories and the need to reassess horizontal alignment. The European integration direction of Ukraine determines the need to continue reforming the budget system in the context of strengthening local self-government with the expansion of their financial independence in solving priority tasks of local and territorial development. All this requires the formation of a mechanism for the formation of interbudgetary relations, which was able to ensure the interests of public authorities. With its help, central government bodies will be able to provide favorable conditions for strengthening territorial potential, improving the level of business activity and social welfare. **Purpose.** The purpose of the article is to reveal the regulation of interbudgetary relations in Ukraine in the context of decentralization and transformation of intergovernmental finances. **Methods.** The research methodology is based on the use of the following methods: analysis and synthesis, induction and deduction, systemic and integrated approach, graphical method and generalization method. **Results.** The features of the development of intergovernmental relations in Ukraine in modern conditions are revealed. The indicators of the financial capacity of

territorial communities in Ukraine are analyzed. The directions of further development of intergovernmental relations in Ukraine are given. **Conclusions.** Intergovernmental relations in Ukraine in the context of decentralization and transformation of intergovernmental finances are an important mechanism for stimulating local development. However, the modern development of intergovernmental relations was formed under the influence of security factors, which exacerbated the need to combine the principles of independence of territorial communities with strict state supervision over the use of resources. It was found that the financial capacity of territorial communities is characterized by a significant imbalance. Despite the fact that the decentralization reform has granted territorial communities significant powers, the ability to exercise them without external financing is affected by the geographical location and the number of taxpayers. Many territorial communities in Ukraine currently have a rather low level of tax capacity, which is associated with the uneven distribution of production facilities and migration, which requires a reassessment of approaches to the collection of personal income tax and the expansion of local taxes and fees. Prospects for further research should include the development of new mechanisms for intergovernmental relations based on digitalization using the best foreign experience.

Keywords: intergovernmental relations, budget transfers, budget equalization, financial capacity, tax capacity of territories.

Постановка проблеми. Нині система міжбюджетних відносин знаходиться в безперервному розвитку, що пов'язано із потребою розв'язання проблем соціально-економічного розвитку територіальних громад та держави загалом, врегулювання інтересів у територіальному економічному розвитку за рахунок оптимізації управління фінансовими ресурсами територіальних громад. Новітня модель, яка існує в нашій державі стосовно взаємовідносин між різними рівнями влади вважається недосконалою, що веде за собою підвищення територіальної фінансової нерівності, дотаційності бюджетів, а також фінансової

залежності місцевих громад від державної допомоги. Низький рівень фінансової незалежності місцевих громад зумовлює зростання вертикального бюджетного розриву та вимагає використання суттєвих міжбюджетних трансфертів. Система бюджетного вирівнювання, яка є в нашій державі не здатна стимулювати місцеві органи влади до нарощування своїх надходжень, загострює зіткнення їх інтересів з центральними владними органами, в результаті чого, унеможлиблює забезпечення фінансової стійкості місцевих бюджетів. Тому в такій ситуації перед державою постає завдання покращити ефективність регулювання міжбюджетних відносин задля забезпечення фінансової стійкості територіальних громад.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика набула широкого розповсюдження в наукових джерелах. Так, М. Беспалов, М. Дітковська, І. Олійченко, З. Сірик проаналізував сутність та нормативно-правову базу міжбюджетних відносин [1; 2; 3]. Оцінку забезпеченості фінансовими ресурсами та податкоспроможності територіальних громад в Україні в своїх працях проводили Р. Бачо, У. Ватаманюк-Зелінська, В. Глухова, А. Дуб, Д. Загірняк, Е. Іллар, Т. Канєва, М. Карпенко, Х. Кравченко, О. Копилук, Р. Лопушанський, О. Музичка, П. Пелех, Г. Потокі, Є. Тацій та С. Юшко [4; 5; 6; 7; 8; 9]. Особливості забезпечення фінансової спроможності та фактори, які на неї впливають досліджували такі науковці як В. Готра, М. Пітюлич, Г. Побережник, Н. Струк, О. Чубарь [10; 11]. Праці вище наведених науковців присвячені здебільшого на дослідження ефективності розподілу повноважень між державними та місцевими органами влади, проведених реформ у сфері бюджетних відносин, особливостей бюджетного вирівнювання, покращення фінансової стійкості територіальних громад тощо. Варто зазначити, що найбільше уваги науковців привернуло питання удосконалення механізму регулювання системи міжбюджетних відносин та забезпечення належного рівня фінансової стійкості місцевих бюджетів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, варто зауважити, що на даний час недостатньо дослідженою лишається можливість покращення розвитку системи міжбюджетних відносин та їх подальше реформування. Попри значний масив наукових досліджень, проблематика міжбюджетних відносин вимагає подальшого аналізу. Зважаючи на систематичні реформи в нашій державі, умови ресурсних обмежень, трансформації міжурядових фінансів та погіршення соціально-економічних показників, варто зосередити увагу на розв'язанні проблем у сфері міжбюджетних відносин.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття регулювання міжбюджетних відносин в Україні в умовах децентралізації та трансформації міжурядових фінансів. Завдання статті:

1. Розкрити особливості розвитку міжбюджетних відносин в Україні в сучасних умовах.
2. Проаналізувати показники фінансової спроможності та податкоспроможності території.
3. Навести напрями подальшого розвитку міжбюджетних відносин в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних воєнних умовах, коли бюджетні надходження зазнають негативної динаміки, а видатки, навпаки збільшуються, особливо важливе значення має забезпечення відповідного виконання державного та місцевих бюджетів, пошук додаткових джерел доходів та дотримання ресурсної економії за бюджетними програмами. Обмеженість фінансового потенціалу в державі потреба у ефективному управлінні бюджетними відносинами, перерозподілу ресурсів, передбачених бюджетом на забезпечення соціальних гарантій, зростання оборонних видатків та перегляд бюджетних надходжень, а також міжнародної підтримки. На досягнення та підтримку стабільності державного та місцевих бюджетів, а також запобігання макроекономічним дисбалансам впливає гармонійна та ефективна координація

дій між усіма учасниками бюджетного процесу. З 2014 року в нашій державі проведено реформування, мета яких полягала у забезпеченні децентралізації повноважень, в тому числі у фінансовій сфері. Головні зміни такого реформування передбачали:

1. Зміни в механізми надання міжбюджетних трансфертів.

2. Бюджетну децентралізацію. Крім цього, проведено переоцінку визначення міжбюджетних трансфертів шляхом введення базової та реверсної дотацій між різнорівневими бюджетами.

3. Проведено переоцінку нормативних відрахувань податку на доходи фізичних осіб між різнорівневими бюджетами. Подібні зміни мали на меті зростання питомої ваги даного податку у структурі місцевих бюджетів.

4. Проведено реформи та переглянуто систему місцевого оподаткування.

Вище наведені зміни були спрямовані на закріплення за бюджетами територіальних громад ефективніших видів оподаткування, зокрема, передбачалося включення до місцевих бюджетів податку на майно чи податку на нерухомість. Всі вони покликані стимулювати фінансову децентралізацію та надання більшої фінансової незалежності органам місцевої влади з метою дієвої реалізації їх обов'язків та розвитку територій.

Подальше реформування бюджетної системи було спрямовано на підтримку децентралізації та введення сучасної системи міжбюджетних відносин. Відповідно до цього були внесені зміни, пов'язані з:

1. Сприянням покращенню фінансового потенціалу місцевих бюджетів.

2. Забезпеченням формуванню сучасних прогресивних відносин в системі бюджетного менеджменту.

3. Створенням сприятливих передумов для мотивації місцевих органів влади до максимізації надходжень до місцевих бюджетів.

Головною перевагою реформи міжбюджетних відносин слід вважати стале зростання інвестиційного забезпечення місцевих бюджетів та питомої ваги видатків на реалізацію повноважень громад, що вказує на покращення

видаткової «незалежності» місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних ресурсів на місцях. Внаслідок реформи децентралізації проявилася справжня міцність фінансового потенціалу територіальних громад та їх можливість оперативно пристосуватися до динамічних умов сучасності.

Попри активні децентралізаційні процеси, держава й надалі має важливе значення у фінансуванні місцевих бюджетів, важливим осередком доходів яких є міжбюджетні трансферти. Крім цього, реформа децентралізації зуміла стимулювати розвиток надходжень до місцевих бюджетів, що, в свою чергу, покращило рівень фінансової самостійності територіальних громад. Наведемо у табл. 1 показники фінансової спроможності територіальних громад станом на 2024 рік.

Таблиця 1

Показники фінансової спроможності територіальних громад станом на
2024 рік

Показники	Мінімальне значення показника	Максимальне значення показника	Середнє значення показника	Кількість громад зі значенням, яке перевищує середній показник
Доходи загального фонду з розрахунку на 1 мешканця, грн	280,1	69644	8182,8	523
Видатки загального фонду з розрахунку на 1 мешканця, грн	2844,5	55713,7	11652,3	526
Видатки на утримання апарату управління з розрахунку на 1 мешканця, грн	469,5	11069,9	2024,6	517
Капітальні видатки з розрахунку на 1 мешканця, грн	5,7	30798,6	2075,8	381
Видатки на культуру та фізичну культуру і спорт з розрахунку 1 мешканця, грн	0,0	2832,7	528,0	587
Рівень дотаційності бюджетів	0%	89,8%	11,98%	506
Співвідношення видатків на утримання апарату управління із фінансовими ресурсами громади	5,1%	667,9%	32,39%	434
Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду бюджету громади	32,3%	95,1%	71,46%	734
Питома вага капітальних видатків у загальному обсязі видатків	0,1%	62,1%	12,47%	497

Питома вага трансфертів у дохідній частині бюджету	6,8%	92,3%	37,18%	573
Питома вага місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету	0,1%	83,3%	35,09%	624

Джерело: [12]

Отже, на основі даних табл. 1 можна дійти висновку про істотну нерівномірність у ресурсному забезпеченні територіальних громад та вплив воєнних дій на показники їх фінансової спроможності. Зокрема, серед громад спостерігається значний розрив між максимальними та мінімальними показниками доходів та видатків. Водночас проведений аналіз вказує на те надто високу питому вагу видатків на оплату праці працівників у бюджетній галузі в певних територіальних громадах. Це, своєю чергою, знижує їхню здатність фінансувати інші видатки. Варто зазначити, що беручи до уваги наявну російсько-українську війну, що унеможлиблює здійснення економічної діяльності та підходящого наповнення доходів місцевих бюджетів, у громадах, які знаходяться поблизу фронту, розмір видатків на управлінський апарат суттєво переважає над величиною власних доходів. На світовій арені не має рівнозначних за фінансовою спроможністю територіальних громад, проте, на рівень їх фінансової спроможності значно впливають дії місцевих органів влади.

Варто зауважити, що на даний час в нашій державі доволі гостро постає проблема, пов'язана з визначенням величини реверсної/базової дотації. Дана проблема проявляється у:

– нерівномірному доступі територіальних громад до послуг (фінансово забезпечені громади сплачують реверсну дотацію, однак вона не здатна компенсувати фактичні потреби, водночас інші територіальні громади відчують брак коштів, що перешкоджає принципам рівномірного доступу до послуг);

– дисбалансі у фінансовій спроможності громад (військові дії та пандемія коронавірусного захворювання внесли корективи до економічної спроможності територіальних громад, а наявність великого бізнесу нівелює реальну

податкоспроможність більшості громад, які не одержують повну вигоду від цього бізнесу, а тільки сплачують реверс);

– протиріччях між звичними моделями бюджетного вирівнювання з умовами сьогодення (такі моделі зазвичай не достатньо адаптовані під умови воєнного стану та специфічні особливості тої чи іншої територіальної громади, що вимагає використання більш гнучкого підходу до обчислення величини реверсної/базової дотації).

Ці проблеми суттєво дестабілізують систему міжбюджетних відносин та знижують ефективність розподілу ресурсів. З метою вирішення вище наведених проблем необхідно переглянути механізми фінансування, щоб забезпечити справедливість розподілу ресурсів між територіальними громадами в Україні.

На сьогоднішній день в системі міжбюджетних відносин важливу роль відіграє міжмуніципальне співробітництво, що дає можливість територіальним громадам об'єднувати свої кошти з метою виконання колективних проєктів (фінансування будівництва закладу охорони здоров'я, школи, доріг, заводів). В сучасних умовах задля покращення ефективності міжмуніципального співробітництва необхідно спростити механізм підготовки договорів, а також залучати інструменти державного стимулювання, зокрема грантову підтримку. Міжмуніципальне співробітництво дає можливість покращувати ефективність використання ресурсів та виконувати грандіозні проєкти, які перевищують спроможність окремих територіальних громад.

Стосовно міжбюджетного вирівнювання, то на даний час це виступає своєрідним механізмом фінансовим трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів з метою нівелювання розривів, забезпечення рівного доступу територіальних громад. В сучасних умовах даний механізм наражається на децентралізаційні та воєнні ризики, що вимагає дотримання принципів прозорості, підзвітності та ефективності, задля гарантування справедливого надання послуг зі збереженням фінансової спроможності територіальних громад. Загалом мета міжбюджетного вирівнювання в сучасних умовах полягає у

мінімізації регіональної/територіальної фінансової нерівності, забезпеченні фінансування базових послуг, а також у стимулюванні розвитку територіальних громад, які потребують додаткової підтримки.

Європейський Союз та Міжнародний валютний фонд ставить перед нашою державою вимоги щодо прозорого та ефективного управління державними коштами (зокрема за рахунок мінімізації корупційних ризиків та розробки антикорупційних стратегій у фінансовій сфері, моніторингу за фінансовими ризиками та розробки програм на випадок появи кризових ситуацій, впровадження новітніх технологій у процес управління фінансовими потоками, а також імплементації міжнародних стандартів у вітчизняну практику з метою спрощення зовнішньоекономічних операцій). В контексті міжбюджетних відносин виконання вище наведених вимог дасть можливість збільшити бюджетні надходження, посилити контроль за міжбюджетними трансфертами, а також забезпечити ефективний розподіл бюджетних ресурсів.

Податкоспроможність виступає головним індикатором рівня фінансової автономії. Територіальні громади, яким притаманна низька податкоспроможність, володіють також і низьким рівнем фінансової автономії, і навпаки. Погоджуємося з думкою науковців, що коефіцієнт податкоспроможності слід вважати головним індикатором автономії органу місцевого самоврядування від механізмів бюджетного вирівнювання, які виконуються органами центральної влади. Таким чином, на нашу думку, головними факторами, які позначаються на податкоспроможності територіальних громад, є:

1) рівень економічної активності в громаді, який дозволяє визначити величину податкових надходжень, оскільки зі зростанням кількості активних підприємств зростають також і можливості для збору податків;

2) важелі податкової політики – механізм оподаткування, податкові ставки та пільги можуть як позитивно, так і негативно впливати на податкоспроможність територіальних громад;

3) демографічна ситуація в громаді – чисельність населення, обсяг доходів населення громади забезпечують більше можливостей для збору податків;

4) інфраструктурний розвиток громади, що суттєво відбивається на регіональній привабливості для розвитку бізнесу та притягнення інвестицій;

5) земельний потенціал громади – наявність земельного капіталу для ведення бізнесу, можливість оренди землі суттєво відбиваються на його податковому потенціалі;

6) рівень інвестиційної привабливості – наявність портфеля інвестицій та активна допомога інвесторів може забезпечити ефективний розвиток сучасних видів бізнесу;

7) фактори зовнішнього середовища – інвестиційний клімат, ринкові умови та зовнішньоекономічна діяльність також можуть відбиватися на податкоспроможності громади.

В цілому, можна узагальнити, що російсько-українська війна призвела до серйозних появи дестабілізуючих факторів у національній економіці, що відразу ж відбилося на виконанні поточних бюджетів. Задля забезпечення фундаментальних потреб суспільств та держави в цілому, Урядом відразу було прийнято невідкладні заходи, які передбачали перерозподіл бюджетів держави на забезпечення військових та суспільних потреб. З моменту повномасштабного вторгнення, держава ввела режим «жорсткої бюджетної економії», припинивши фінансувати сферу капітального будівництва чи розвитку, зважаючи на інтенсифікацію соціально-військових витрат, що зумовило зростання величини бюджетного дефіциту. Територіальні громади, які знаходяться у відносно безпечних регіонах, відображають можливість належним чином всебічно підтримувати внутрішньопереміщених осіб на доволі високому рівні. Крім цього, бюджетні доходи бюджетів у подібних громадах дає можливість наповнювати єдиний казначейський рахунок попри воєнні умови. Не зважаючи на суттєві податкові пільги, територіальні громади змогли підтримати доходи власних бюджетів на відповідному рівні та забезпечити наступний розвиток.

У сучасних умовах російської агресії територіальні громади наражаються на суттєві ризики, пов'язані з гуманітарними, комунальними, логістичними, міграційними аспектами. Всі вони вимагають вирішення на локальному рівні, а зруйнована інфраструктура – значного фінансування. Це спричинило масову міграцію та зупинку багатьох підприємств, що суттєво позначилося на місцевих бюджетах. Практично чверть територіальних громад, що перебувала в зоні бойових дій, збрала мінімум на 50% менше доходів порівняно з довоєнним періодом. Натомість територіальні громади, які перебували поза зоною бойових дій, дві третини також відчули зниження доходів. Негативної динаміки зазнали податки на доходи фізичних осіб, акцизи та земельний податок. В результаті чого, територіальні громади постали перед потребою забезпечення фінансування сфери освіти, охорони здоров'я та житлово-комунального господарства в умовах суттєвого зменшення надходжень, що спричинило серйозну розбалансованість у їхніх фінансах [13, с. 141].

Відтак, повномасштабне вторгнення засвідчило здатність місцевого самоврядування до протидії будь-яким викликам, зокрема й у сфері фінансів. Через це територіальні громади на даний час докладають чимало зусиль для формування економічного фронту держави. З моменту повномасштабної російсько-української війни місцеві органи влади зосереджуються на забезпеченні громадської безпеки, розвитку бюджетної галузі та комунального бізнесу, наданні допомоги внутрішнім переселенцям та армії. Тому, міжбюджетні відносини в сучасних воєнних умовах вимагають виняткової уваги та можуть стимулювати зростання видатків на оборону та міжбюджетних трансфертів, а також посилення значення органів місцевого самоврядування та більш дієвого використання бюджетних ресурсів.

Загалом існуюча система вирівнювання податкоспроможності бюджетів територіальних громад є простою (обчислення опираються на порівнянні доходів окремої громади з середніми доходами по всій державі), прозорою (обчислення здійснюються на основі законодавчо визначеної формули). Водночас спрощений

підхід до обчислення обсягів дотації не враховує вплив інших факторів (географічного, соціально-демографічного, економічного характеру тощо) на формування бюджетних доходів та видатків та співвідношень між ними, що вказує на не достатню обґрунтованість існуючої системи вирівнювання податкоспроможності бюджетів. Безумовно, що головним недоліком існуючої системи вирівнювання податкоспроможності бюджетів є сама формула визначення індексів податкоспроможності (так, обчислення ґрунтуються на прогнозних показниках доходів територіальних громад, що спричиняє їх суб'єктивність). Крім цього, невирішеною проблемою лишається питання стосовно базування обчислень дотаційності бюджетів територіальних громад тільки на податку на доходи фізичних осіб. Попри те, що даний податок лежить в основі формування питомої ваги доходів місцевих бюджетів, існують випадки недотримання подібної загальної тенденції. Тому все вище наведене вказує на потребу пошуку та обґрунтування напрямів наступного удосконалення системи горизонтального вирівнювання податкоспроможності бюджетів територіальних громад, зокрема відповідно до воєнного стану в нашій державі.

Отже, система міжбюджетних взаємовідносин вимагає безперервного удосконалення, зокрема із врахуванням кращого зарубіжного досвіду. Відповідно, з метою покращення фінансової спроможності територіальних громад необхідно розмежувати частини податку на додатну вартість між центром і регіонами. Практика зарубіжних держав вказує на те, що немає однієї ідеальної системи міжбюджетних відносин, яка б підходила всім державам, адже відрізняються бюджетним устроєм, особливостями податкової системи, а також політично-економічним становищем. Крім цього, у країнах Європи існують певні розбіжності у розподілі податкових надходжень між місцевими та державним бюджетом. Через це вирішення подібних проблем вимагає наступного удосконалення підходів до формування визначальних векторів державної політики в контексті розробки та реалізації механізмів сприяння територіальним громадам відповідно до їх функціональних типів.

Висновки. Таким чином, беручи до уваги все вище наведене, можна дійти висновку, що система регулювання міжбюджетних відносин в Україні в умовах децентралізації та трансформації міжурядових фінансів перебуває на даний час на етапі всебічного пристосування до сучасної макроекономічної ситуації. На сьогоднішній день системі міжбюджетних відносин в Україні притаманна велика залежність місцевих бюджетів від трансфертів з державного бюджету, що пов'язано із затяжною російсько-українською війною, трансформаціями в процесі розподілу податків, а також з поверненням реверсної дотації з метою вирівнювання фінансової спроможності громад. Попри доволі вдалу адміністративну децентралізацію, в системі міжбюджетних відносин досі існує чимало суперечностей, які певним чином дестабілізують територіальний розвиток. Так, нині доволі гостро постають проблеми, пов'язані з:

- нерівномірністю податкоспроможності територій через суттєвий дисбаланс ресурсного забезпечення територіальних громад, який спричинений воєнними діями та активізацією міграційних процесів;
- недоліками у бюджетному вирівнюванні. Так, наявний механізм горизонтального вирівнювання неодноразово оминає реальні громадські потреби у видатках, спрямованих на забезпечення цивільного захисту та підтримку переселенців;
- недостатньою фінансовою автономністю місцевих бюджетів, що загрожує появою «ручного» управління ресурсним забезпеченням зі сторони центру та зниження оперативності реагування органами місцевого самоврядування на суспільні запити;
- змінами у міжурядових фінансах, що потребують від територіальних громад переходу на середньострокове планування. Однак дефіцит кваліфікованих кадрів на місцевому рівні та динамічний розвиток податкового законодавства негативно позначаються на прогнозуванні своїх надходжень;

– пріоритетністю трансфертів. Так, міжбюджетні трансферти досі є надзвичайно важливим джерелом надходжень до місцевих бюджетів, оскільки забезпечують покриття дефіцитів, особливо в контексті сучасних воєнних умов;

– впливом військових дій, оскільки більшість ресурсів спрямовується на оборону, що відбивається на фінансуванні інших потреб територіальних громад, через що збільшується їх залежність від централізованої допомоги;

На нашу думку, з метою підвищення рівня ефективності міжбюджетних відносин необхідно удосконалити механізм горизонтального вирівнювання (за рахунок перегляду формули для обчислення величини реверсної дотації), розширити фінансову спроможність територіальних громад (шляхом чіткого визначення відсотків зарахування податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів та впровадження інноваційних технологій для кращого податкового адміністрування), активізувати розвиток міжмуніципального співробітництва, а також покращити прозорість та контроль за використанням міжбюджетних трансфертів.

Відтак, міжбюджетні відносини в Україні в умовах децентралізації та трансформації міжурядових фінансів набувають динамічного характеру. Попри те, що вони адаптуються до умов воєнного стану в країні, все ж досі зберігають своє важливе значення у фінансуванні територіальних громад, балансує між регіональними потребами та державними ресурсами. Отже, можна засвідчити об'єктивну необхідність у переоцінці концепції регулювання міжбюджетних відносин. На нашу думку, на даний час потрібно розробити модель, яка забезпечила б стимулювання бюджетними трансфертами територіальних громад до посилення свого економічного потенціалу, а не тільки до покриття касових розривів. Водночас важливо забезпечити справедливий розподіл ресурсів залежно від фактичної податкоспроможності територій.

Список використаних джерел

1. Беспалов М. О. Міжбюджетні відносини в Україні в умовах децентралізації. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 21-22. С. 97-100. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2020.21-22.97>.
2. Олійченко І., Дітковська М. Особливості міжбюджетних відносин в умовах децентралізації влади в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2021. № 2 (26). С. 154-163. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-2\(26\)-154-163](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-2(26)-154-163).
3. Сірик З. О. Особливості вдосконалення міжбюджетних відносин в умовах децентралізації влади. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2020. Випуск 2 (142). С. 46-54. DOI: <https://doi.org/10.36818/2071-4653-2020-2-7>.
4. Бачо Р.Й., Потокі Г.Ф., Іллар Е.Й. Оцінка податкоспроможності місцевих бюджетів в регіонах України в умовах децентралізації. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2020. Вип. 1 (16). С. 111-122. DOI: <http://doi.org/10.15330/apred.1.16.111-122>.
5. Ватаманюк-Зелінська У. З., Дуб А. Р., Лопушанський Р. В., Г. Оцінка податкоспроможності територіальних громад Львівської області в умовах воєнного стану. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2023. № 11. DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.11.18>.
6. Загірняк, Д., Глухова, В., & Кравченко, Х. Тенденції формування бюджетних ресурсів територіальних громад. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-74>.
7. Канєва Т.В., Карпенко М.Ю. Доходи місцевих бюджетів як інструмент забезпечення соціально-економічного розвитку територій. *Проблеми економіки*. 2023. № 1 (55). С. 185-191. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-1-185-191>.
8. Копилук О. І., Музичка О. М., Пелех П. Р., Тацій Є. І. Фінансова спроможність територіальних громад Львівської області в умовах

децентралізації. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2024. № 75. С. 14-19. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-75-02>.

9. Юшко С. В. Моніторинг стану та результатів горизонтального вирівнювання податкоспроможності бюджетів територіальних громад. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2023. № 2 (12). С. 176-189. DOI: <https://doi.org/10.32750/2023-0214>.

10. Пітюлич М. М., Готра В. В., Чубарь О. Г., Побережник Г. В. Фактори підвищення фінансової спроможності та розвитку територіальних громад в умовах сучасних викликів. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. № 2. С. 341-346. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2023-2-49>.

11. Струк Н. П. Особливості забезпечення економічної спроможності територіальних громад України в умовах воєнного стану. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2023. № 7. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-05-01>.

12. Фінансова спроможність громад у 2024 році у розрізі областей. URL: <https://decentralization.ua/news/19512>.

13. Вінницька О. А. Міжбюджетні відносини в контексті децентралізації та воєнного стану в Україні. *Modern engineering and innovative technologies*. 2024. Вип. 32. С. 138-143. DOI: <http://doi.org/10.30890/2567-5273.2024-32-00-078>.